

magazine

**KIES KLEUR
IN GROEN**

Radicalisering: niet binnen groen?

Socioloog El Hadioui helpt leerlingen klimmen op de schoolladder

De praktijk van diversiteit:
Wajongers in groen blijken gemotiveerde alleskunnners

inhoud

---

3 Provinciaaltje met airbag

Voorwoord door de eindredactie

---

4 Door de bril van

Marga Hoek, directeur van de Groene Zaak

---

5 De kracht van Kies Kleur in Groen

Interview met Gert Kant en voorbeelden van maatwerkactiviteiten

---

10 Hoe houden we jongeren erbij – wij tegen zij

Coverartikel over radicalisering

---

15 De Bazar

Tips voor lesmaterialen op het gebied van radicalisering

---

16 Fotoverslag

Kies Kleur in Groen op Manifestatie 'Sterk Groen Onderwijs'

---

18 Interview

Socioloog El Hadioui helpt leerlingen klimmen op de schoolladder

---

22 Kies kleur buiten groen

Twee Focusgroepleden aan u voorgesteld

---

24 One World Week brengt wereld in beeld

Verslag van een kleurrijke week bij Wageningen UR

---

27 Go green boy, go

Column KaKa-igee

---

28 De Praktijk van Diversiteit

Wajongers aan het werk bij Maatschap Lucassen in Afferden

---

30 Cherry Blossom

Op de voorpagina:

Vaste plantenkwekerij Lucassen zette een project op met Wajongers.

Lees meer in de 'Praktijk van Diversiteit' op pagina 28.

Povinciaaltje met airbag

Vorig jaar was ik een dagje op stap met communicatiecollega's van een aantal ROC's. We spraken af bij de school van één van hen, een middelgroot ROC in een middelgrote provinciestad. Ik keek mijn ogen uit. Detectiepoortjes, bewaking, pasjescontrole.... en een heleboel leerlingen die dat de gewoonste zaak van de wereld vonden. Toen we het later aan tafel hadden over de toenemende problematiek van radicaliserende jongeren, begon ik helemaal met mijn oren te klapperen. Meisjes (niet één, meerdere!), die na een zomervakantie niet terug keren naar school. Jongens die werden geronseld op het schoolplein als jihad-strijder. Het ging over de nauwe banden met politie en AIVD die de school onderhield. Social media die werd gemonitord. En over het crisiscommunicatieplan dat al op de plank lag, mocht het mis gaan.

Ik voelde me een provinciaaltje, het meisje van groen in de grote boze buitenwereld. Terwijl we toch echt niet in Amsterdam waren. Tegelijkertijd voelde ik me ook bevoorrecht. Dat hadden we toch maar mooi niet op onze groene scholen. Zelfs Life College van Lentiz, gelegen in een achterstandswijk in Schiedam met minstens 50% allochtone leerlingen, heeft geen detectiepoortjes. Blij, trots en ook opgelucht was ik en dat kleine beetje onrust woof ik weg. Tot de aanslag op Charlie Hebdo.

Een onverwachte, wrede aanslag die zo dichtbij kwam, dat ieders gevoel van veiligheid erdoor werd geraakt. Geen ver van mijn bed show meer, maar realiteit voor ons allemaal. Volgens mijn ROC-collega's is het niet de vraag óf er een keer een aanslag op een school in Nederland plaatsvindt, maar waar en wanneer. Het is een maatschappelijk probleem, maar wel één waar elke school iets mee moet. Al was het maar voorbereid zijn op het ergste scenario. En dat klinkt dan ook eigenlijk heel logisch. De kans dat je een auto-ongeluk krijgt, is zeer klein. En toch zijn alle auto's uitgerust met een airbag.

Behalve een crisis(communice)plan, is het natuurlijk nog beter om je te verdiepen in de problematiek en het onderwerp bespreekbaar te maken. Daarom staat het onderwerp radicalisering centraal in dit nummer van het Kies Kleur in Groen Magazine. Je leest er achtergronden, hoe ROC's hiermee omgaan en tips. Ook interviewden we socioloog El Hadioui, die ons een inkijkje geeft in de diverse werelden waar jongeren zich bewegen.

Inderdaad, we kregen bij het schrijven van het coverartikel veel reacties als 'dat is niet binnen groen'. En laten we hopen dat dat inderdaad zo is én blijft. Maar we kunnen niet doen alsof het niet bestaat. En voorzorgsmaatregelen kunnen nooit kwaad. De mooiste en veiligste auto's..... hebben immers ook de meest geavanceerde en mooiste airbags?

Mirjam Kuggeleijn,

Eindredacteur van het Kies Kleur in Groen Magazine

A portrait of Marga Hoek, a woman with blonde hair, wearing a blue and white checkered blazer over a dark blue and white striped top. She is smiling and making an 'OK' hand gesture with her right hand. The background is a blurred outdoor setting with green foliage.

Marga Hoek

Directeur De Groene Zaak

TEKST: TON VAN DEN BORN
FOTOGRAFIE: MARION KLERKEN

door de bril van

Iedereen kijkt met andere ogen naar Kies Kleur in Groen. Soms geeft het opzetten van een andere bril ineens een hele andere, ruime blik.

Marga Hoek verenigt in De Groene Zaak ruim tweehonderd ondernemingen rondom duurzaamheid. Ze is ook voorzitter van Het Groene Brein, een netwerk van wetenschappers die kennis ontwikkelen voor de nieuwe economie. Ze is auteur van het boek 'Zakendoen in de nieuwe economie' dat bekroond werd tot managementboek van het jaar en in juni uitkomt in een specifieke versie voor het mbo.

"Diversiteit is ook onderdeel van duurzaamheid. Ik bekijk het vooral vanuit het bedrijfsleven. Diversiteit betekent dan een diverse samenstelling van mensen en bundeling van verschillende competenties en inzichten. De inzet voor diversiteit heeft voor mij drie elementen, of met andere woorden drie motieven.

Allereerst is diversiteit van belang voor continuïteit in de tijd. Zonder diversi-

'Diversiteit is onderdeel van duurzaamheid, het betekent waardecreatie'

teit is dat niet gegarandeerd. Dat is al vaak gebleken. Mannen en vrouwen zijn verschillend en juist de combinatie van verschillen geeft meer stevigheid en een basis voor continuïteit. Het is dus zaak deze verschillen te benutten.

Een tweede element is de waardecreatie. Wil je dat realiseren, dan kun je niet zonder diversiteit. Want waardecreatie houdt in dat je meer waarde of meerwaarde schept samen met anderen, en met meer diversiteit werkt dat beter. Bij ondernemen betekent waardecreatie dat we zowel sociaal, ecologisch als financieel onze verantwoordelijkheid nemen. Waardecreatie moet dan ecologi-

sche winst, economische winst en sociale winst opleveren. Voor bedrijven en ook voor mensen.

Verder hebben we nu te maken met een toenemende vergrijzing, we leven allemaal langer en de aanspraak op onze sociale voorzieningen wordt steeds groter. Dat betekent dat elk mens die waarde kan creëren ook een rol in de arbeidsmarkt moet kunnen krijgen, op welke wijze dan ook. Vrouwen kunnen we daar ook helemaal niet missen.

Uiteindelijk betekent diversiteit in een organisatie gewoon dat je economisch succesvoller zal worden." ■

Gert Kant: een niet te stoppen proces

Het interview met Gert Kant is eerder gepubliceerd in het Vakblad Groen Onderwijs

De kracht van Kies Kleur in Groen

Er is veel in gang gezet, zegt stuurgroepvoorzitter Gert Kant. Het project Kies Kleur in Groen in zijn huidige vorm wordt in augustus 2015 afgerond, maar dat betekent niet dat het proces stopt: "Het fundament is gelegd. Omgaan met diversiteit hoort bij het pedagogisch repertoire van een school."

TEKST: JAN NIJMAN | FOTOGRAFIE: MARION KLERKEN

Ruim zes jaar lang was Gert Kant - voorzitter van de Raad van Bestuur Lentiz onderwijsgroep - als stuurgroepvoorzitter betrokken bij het project 'Kies Kleur in Groen'. Afgelopen november, tijdens de manifestatie 'Samenwerken aan sterk groen onderwijs' liet hij weten dat hoewel het project eindigt, het thema van belang blijft voor het onderwijs. "We zetten geen punt, maar een komma." In een interview legt hij uit waarom dat thema diversiteit zo belangrijk is.

"De aanleiding voor 'Kies Kleur in Groen' was een economisch belang. Je moet het bekijken vanuit de situatie in 2008. Groene onderwijsinstellingen, vooral op het platteland, kenden een lage instroom van allochtonen. Door de instroom van niet-westerse allochtonen op gang te brengen zou je kunnen voorzien in de groeiende vraag naar geschoolde vakkrachten. Vanwege die insteek waren vakbeweging en het bedrijfsleven (via Aequor) ook betrokken bij het project. In oktober >>

2008 ondertekenden bestuursvoorzitters van alle aoc's, Vereniging Buitengewoon Groen en Stoas Hogeschool een convenant. Door de crisis is het beeld over die banengroei wel wat gewijzigd, maar de scope van het project veranderde ook. In 2008, net voor de crisis, verwachtte het groene bedrijfsleven een groei aan banen. Het was daarom belangrijk dat we de instroom in het groene onderwijs vergrootten."

Cultuurverandering

"Het project sloot perfect aan bij de visie van Lentiz over de ontwikkeling van het onderwijs. In 2006 openden we LIFE College in Schiedam, waarmee we ons richten op meer stedelijke en dus ook allochtone jongeren. Dat was in onze visie nodig voor de continuïteit van groen

"Omdat het met cultuur te maken heeft, vonden we dat je docenten moest betrekken bij dit project. We wilden dat het in de klaslokalen tot verandering zou leiden. Om docenten te faciliteren, ontwikkelden we een uitgebreid ondersteuningspakket. Er kwamen ambassadeurs in de vorm van focusgroepleden: mensen die één van de culturele groepen vertegenwoordigen en die op scholen mee willen denken over opzet en uitvoering van plannen. Om scholen uit te dagen, stelden we awards in. Stoas haakte aan met het lectoraat 'Culturele diversiteit' zodat onderzoek ook geborgd werd. Forum, Kennisinstituut voor Multiculturele Vraagstukken, ondersteunde het project."

Kleurtje

"De scholen zetten teams aan het werk. We organiseerden vanaf 2009 jaarlijks een landelijke toogdag. Er werd gedebatteerd, scholen lieten zien wat ze deden. Zo organiseerde Nordwin College 'Herken de homo', andere scholen deden iets met de wereldkeuken. Je zag dat scholen hun aandacht richtten op niet-westerse allochtonen. Er vonden gesprekken plaats tussen basisscholen en aoc's, ouders kregen voorlichting. De ramen en deuren gingen open. Er kwam zuurstof in de scholen." "Als je nu terugkijkt zijn alle meetbare doelen behaald. De instroom van niet-westerse allochtonen is op gang gekomen. Er zijn kinderen met een kleurtje binnen de school gekomen. Diversiteit is geen abstract ding meer, het is onderwerp van gesprek. Scholen pakken actuele thema's nu op een professionele manier op, zoals de recente gebeurtenissen in Parijs bij Charlie Hebdo, de radicalisering van moslimjongeren. Docenten en directieleden denken er nu over na."

Smeerolie

"Je ziet dat het hier ook werkt. De leerlingen op school, de jonge Westlanders, leren hoe je met andere culturen om moet gaan. Ze snappen dat het niet werkt om werkzoekenden uit de stad in bussen op te halen en bij de glastuinders te droppen. Ga eerst het gesprek aan, vinden ze. Je ziet dat bedrijven er ook meer voor open staan. Toen we vier jaar geleden de eerste Chinezen naar Naaldwijk haalden, was de vraag 'Wat komen die Chinezen doen?' Nu is het heel gewoon dat ze er zijn."

'De ramen en deuren gingen open. Er kwam zuurstof in de scholen.'

onderwijs. De diversiteit in de samenleving groeit; als school moet je daar mee om kunnen gaan. Je had in die tijd op sommige scholen discussie met jongeren over het dragen van Lonsdale-truien. Leerlingen waren soms afwijzend als het om minderheden ging. Omgaan met diversiteit hoort tot het pedagogisch repertoire van scholen. Tegelijkertijd zie je dat het bedrijfsleven, zeker hier in de glastuinbouw, internationaliseert. Ook zij moeten om kunnen gaan met diversiteit. Achteraf gezien kwam het project precies op het juiste moment."

"Alle deelnemende scholen verwoordden hun visie die zich natuurlijk richtte op het versterken van de instroom van niet-westerse allochtonen, op versterken van de diversiteit binnen scholen. Maar wil je scholen openstellen voor andere culturen, dan is een cultuurverandering nodig. Als je in gesprek gaat met docenten over diversiteit of een optimale internationale dimensie, dan gaat het over cultuur. Al snel bleek dus dat de scope breder was. Het ging ook over verschillen in seksuele voorkeur of levensbeschouwing. Hoe ga je daarmee om? Hoe kun je werken aan sociale veiligheid? Hoe pak je het pedagogisch aan?"

‘Omgaan met diversiteit hoort bij het pedagogisch programma van een school’

“Het fundament is gelegd. Scholen zijn er mee begonnen om een betere school te worden. Het is een proces dat niet tot stilstand komt. Ik verwacht dat er een netwerk gaat ontstaan waarin mensen elkaar blijven treffen. Hoe we dat aanpakken, weet ik nog niet. Er zijn zoveel mogelijkheden. Daarover gaan we de komende maanden in gesprek met de deelnemers aan het pro-

ject. We moeten voldoende smeerolie vinden om het projectmotortje draaiend te houden. Het gaat om de kracht van de scholen. Omgaan met diversiteit hoort bij het pedagogisch programma van een school. De school is geen fabriek, maar een gemeenschap. Daar zit de kracht van het project.”

De toekomst: kennisdeling, inspiratie en maatwerk

TEKST: MIRJAM KUGGELEIJN & GERRIT STRIJBIS

Het programma Kies Kleur in Groen in de huidige vorm heeft als einddatum 31 augustus 2015. Maar zoals Gert Kant al aangeeft in het interview, het is niet de bedoeling dat het proces en de ondersteuning aan groene scholen dan stopt. De doelstellingen van Kies Kleur in Groen blijven ook in de komende jaren relevant. Om continuïteit te realiseren is het gedachtengoed integraal ingebracht in het nieuwe meerjarige AOC Sectorplan.

Welke activiteiten in dit verband in de toekomst gecontinueerd en/of aanvullend georganiseerd zullen worden is met betrokkenen nog onderwerp van gesprek. In afwachting van nadere besluitvorming en communicatie hierover blijven het netwerk rondom diversiteit, de website met inhoudelijke informatie, cijfers, praktijkvoorbeelden en links op het gebied van diversiteit en groen en de helpdesk in ieder geval in de lucht en actueel. Ook kunnen de scholen nog een beroep doen op de maatwerktrajecten. Dat laatste blijkt ook geen overbodige luxe, getuigen de nu volgende drie voorbeelden die we publiceren in dit Magazine.

Uitdaging in kaart gebracht

Leerlingen die racistische opmerkingen maken, hoe ga je daarmee om?

Tijdens een door Kies Kleur in Groen georganiseerde inspiratiesessie over discriminatie, met ook medewer-

kers van Terra en Nordwin College, bogen de deelnemers zich vorig jaar over de omgang met mensen uit andere culturen.

Daar kwamen enkele knelpunten bij naar voren. Als voorbeeld noemt Evelien Kist van Terra Meppel de reactie van docenten op racistische opmerkingen van leerlingen. Ze stelt vast dat de reacties van docenten op ongewenst gedrag op het terrein van diversiteit sterk variëren. Zo verwijderen sommige docenten een leerling bij een racistische opmerking uit de les terwijl een ander het houdt bij een reprimande of het domweg negeert. Het blijkt volgens haar dat scholen een protocol over dit onderwerp missen: ‘Wat kan wel en wat tolereren we absoluut niet?’

Ze blikt voldaan terug op deze bijeenkomst. Haar tevredenheid komt voort uit de betrokkenheid en belang- >>

The Terra logo consists of the word "TERRA" in a bold, white, sans-serif font, centered within a black rounded rectangular background.

stelling van de docenten en aanwezige teamleiders: "Dit was een echte eye opener." Kist ziet het als een winstpunt dat diversiteit aandacht krijgt en vindt dat tegelijkertijd noodzakelijk: "Scholen moeten, zoals het nu lijkt, volgend jaar een sociaal veiligheidsplan hebben." Het gaat daarbij niet alleen om aandacht voor pesten en radicalisering, maar ook om de omgang met Nederlanders met een andere huidskleur en om de benadering van mensen met een andere geaardheid of religie.

'Scholen moeten volgend jaar een sociaal veiligheidsplan hebben'

Ze concludeert dat deze bijeenkomst de onzekerheid over de juiste aanpak heeft blootgelegd: "Daar staat de enorme drive om hier een gezamenlijk beleid op te ontwikkelen tegenover. De betrokkenheid en inzet van mijn collega's verraste me. Dat geeft vertrouwen voor de toekomst."

Blijf waakzaam

Gezonde spanning met optimisme. Zo kijkt de vmbo-vestiging Nijmegen van Helicon uit naar de komst van de nieuwe leerlingen in augustus. Dit jaar stijgt de pedagogische adrenaline net iets hoger dan normaal, omdat een islamitisch meisje met hoofddoek zich heeft aangemeld.

Lonneke Knegtel, projectleider van Kies Kleur in Groen (KKIG) bij Helicon Opleidingen, ziet haar komst met vertrouwen tegemoet. Investerings in de contacten met een islamitische basisschool werpen waarschijnlijk hun vruchten af. De kinderen van deze nabij gevestigde school onderhouden al enkele jaren

een deel van de tuin van de Helicon-vestiging. Knegtel: "Onze leerlingen zijn het inmiddels gewend, we merken dat ze nauwelijks acht slaan op basisschoolleerlingen met een andere achtergrond."

Ze vindt het nog geen tijd rustig achterover te leunen en het broze succes te vieren: "We moeten hier permanent aandacht aan schenken." Want tegenover deze positieve ervaringen staan ook teleurstellende gebeurtenissen. Tijdens kennismakingsdagen bij alle vestigingen van Helicon kregen leerlingen met een allochtone achtergrond hier en daar vervelende opmerkingen naar hun hoofd. Bij de evaluatie kwam naar voren dat ze de opleiding weliswaar waardeerden, maar terugschrokken voor de onprettige opmerkingen van sommige leerlingen. "Ik vind het hier heel leuk, maar ik ga zeker niet naar een school waar ik me onwelkom voel", citeert Knegtel één van de kinderen.

In de praktijk heeft ze tijdens haar lessen levensbeschouwing positieve ervaringen wanneer de acceptatie van mensen met een minder gangbare achtergrond aan bod komt. Toch hoort ze regelmatig opmerkingen die haar schrik aanjagen. Het evenwicht tussen succes

"We mogen niet in slaap vallen en ons laten verrassen door nare incidenten"

en teleurstelling is wankel. Knegtel ondervindt veel steun van KKIG bij de integratie van allochtone leerlingen en pleit daarom voor continuïteit. De acceptatie van andere huidskleuren, religies, seksuele geaardheid en andere gewoontes is geen vanzelfsprekendheid, maar een onderwerp dat permanent aandacht en onderhoud vereist: "We mogen niet in slaap vallen en ons laten verrassen door nare incidenten". Zij vindt het daarom

uiterst belangrijk dat KKIG in de toekomst kennis en ervaring blijft delen met het groene onderwijs.

Duidelijk over diversiteit

Een knuffel, omhelzing of gewoon een arm om iemands schouder. Je toont even je betrokkenheid, laat even blijken dat de ander er toe doet. Daarbij speelt de seksuele geaardheid van de ander geen enkele rol, je beoordeelt iemand puur als mens. Niet alle mensen denken zo. Bij sommigen gaan de haren juist recht overeind staan. Hun ongemakkelijke gevoel komt voort uit hun afkeer van alles wat buiten het gangbare heteroseksuele circuit valt.

De opvattingen over diversiteit van de doorsnee Nederlander zweven volgens Bauke Houtsma, directeur van de vestiging Almere van Groenhorst, tussen deze twee uitersten. Hij constateert dat ook zijn ruim honderd medewerkers divers over dit onderwerp denken: ze baseren hun mening op hun geloofsovertuiging of misschien zelfs wel een onderbuikgevoel.

Houtsma tornt niet aan hun opvattingen, maar benadrukt dat iedereen zich veilig en thuis moet voelen op zijn school: "Wij bieden veiligheid en warmte aan iedereen. Nationaliteit, godsdienst, huidskleur of seksuele geaardheid mogen geen enkele belemmering vormen". Dat scholen in de praktijk nauwelijks met seksuele diversiteit in aanraking komen, spreekt hij tegen. Integendeel, hij gelooft dat deze ontwikkeling ook op scholen steeds nadrukkelijker naar voren komt.

Om de standpunten van Groenhorst met zijn collega's te delen, belegde hij vorig jaar een bijeenkomst met medewerking van Theater aan Z. Tijdens deze sessie

vertelde een vmbo-leerling uit het eerste leerjaar over haar geaardheid en sprak een collega over zijn homoseksualiteit. Houtsma: "Die gebeurtenis dwong ons na te denken over onze persoonlijke opvatting en houding ten opzichte van diversiteit. Een relatief abstract onderwerp kreeg ineens een gezicht."

Hij stelt dat de activiteiten van Kies Kleur in Groen (KKIG) scholen aanspoort na te denken over ontwikkelingen in de samenleving: "Belangrijk, want die zien we terug bij onze leerlingen." De ondersteuning en ideeën van KKIG stellen Groenhorst in staat beladen thema's op een constructieve manier onder de aandacht te brengen. De resultaten van deze bijeenkomst stemmen Houtsma tevreden: "We weten wat we als collega's van elkaar verwachten. Groenhorst verwacht dat docenten eenduidig, professioneel en positief met leerlingen en elkaar omgaan. Persoonlijke opvattingen of voorkeuren mogen daar geen rol in spelen." ■

'Iedereen moet zich veilig en thuis voelen op school'

Groenhorst

'Ik had nooit verwacht dat de milieukwestie me zo zou gaan boeien'

Mohamed Hacene - Beleidsmedewerker Rotterdams milieucentrum

Lees meer over Mohamed op www.kieskleuringroen.nl wall of fame

Hoe houden we

jongeren erbij

Wij tegenover zij

TEKST TON VAN DEN BORN

“Radicalisering speelt bij ons niet,” zeggen vertegenwoordigers van groene scholen. “We zijn een kleine school, leerlingen lopen niet anoniem rond en het contact is goed.” Goed, al die aandacht voor radicalisering en hoe je daar mee om moet gaan. Maar wat moeten wij ermee? Radicalisering is echter meer dan een jihadist die naar Syrië vertrekt.

“Onderwijs kan geen oplossing voor alles bieden”, reageerden onderwijsvertegenwoordigers toen scholen een rol werd toegedacht in de strijd tegen radicalisering. “Het raakt ons niet”, hoor je op verschillende scholen voor groen onderwijs. En je moet niet het beeld bevestigen dat radicalisering vooral een issue zou zijn op vmbo- en mbo-scholen, vindt de MBO Raad.

Toch is radicalisering actueel. Dat begon al voor ‘Charlie Hebdo’, de aanslag in Parijs op het satirische blad op 7 januari. Een enkele moslimjongere voelde zich aangetrokken door het kalifaat van ISIS en vertrok naar het strijdtoneel in Syrië. Vijf hogescholen in de Randstad overlegden in de zomer van 2014 over mogelijke radicalisering onder studenten met een moslimachtergrond en trainingen voor docenten.

De overheid werd dit jaar gealarmeerd. Onderwijsminister Jet Bussemaker vindt dat scholen en hun docenten vanuit hun maatschappelijke taak een >>

‘Radicalisering onder moslimjongeren speelt er misschien niet, maar er kan wel een wij-zij-denken groeien’

preventieve en een curatieve taak hebben. “Als leerlingen op jouw school radicaliseren, is het zaak dat je dus niet denkt: dit is heel lastig, heel pijnlijk en heel vervelend, maar ik weet niet zo goed wat ik er aan moet doen. Het vraagt van een docent dat je erop af gaat en met andere partijen gaat overleggen. Het onderwijs mag nooit wegstappen. Je moet altijd het gesprek aangaan.”

Voor groene scholen is de vraag: moeten ze aandacht besteden aan de polarisatie, maatschappelijke onrust en de vrijheid van meningsuiting? En hoe moet dat dan? Kan er op groene scholen, misschien juist op groene scholen waar maar een enkele moslim rondloopt, een wij-zij-denken ontstaan? “Onderhuids lijkt er een groeiend wantrouwen tegen buitenlanders in het algemeen en de Turkse en Marokkaanse gemeenschap in het bijzonder”, zegt Lex Meijer, docent in Twello in het vakblad groen onderwijs van 6 februari. Kunnen leerlingen voldoende nuanceren?

Loverboys

Er is ook op groene scholen over Charlie Hebdo en vrijheid van meningsuiting gesproken. Zoals vaker bij incidenten komt het aan de orde in maatschappijleer, bij burgerschapsvaardigheden, en soms, afhankelijk van de docent ook in andere lessen. “Daarna ebt het weg”, zegt Maaïke de Vries, teamleider vmbo op Groenhorst Almere.

“Problemen zijn er niet”, zegt ze. Dat zegt ook Paul Lakens, directeur Life Lentiz College in Schiedam: “Wij hebben geen

moslims hier, geen katholieken of andere groepen. We praten niet in die termen: wij hebben alleen maar leerlingen. Het speelt hier niet.” Het heeft er volgens De Vries mee te maken dat leerlingen op groene scholen niet anoniem rondlopen. Er blijft contact, er wordt gepraat en er is veel betrokkenheid.

“We hebben er nog niets van gezien bij ons,” zegt ook Susanne Mewissen, beleidsmedewerker op het onderwijsbureau van Citaverde, “maar docenten vragen zich wel af: waar moeten we opletten? Hoe pik je beter signalen op en wat doe je ermee? Dat zijn dan misschien niet speciaal signalen van radicaliserende

Brief Bussemaker

Na ‘Charlie Hebdo’ kwamen de Europese onderwijsministers bij elkaar in Parijs. Ze spraken over de maatschappelijke onrust en de rol van het onderwijs daarin. Minister Bussemaker schreef een brief op 16 maart om de Tweede Kamer, en het onderwijsveld, te informeren over haar visie en aanpak van radicalisering. Ze wil scholen en docenten ondersteunen in de aanpak. Ze verwijst naar de stichting School en Veiligheid. Ze stelt een hulplijn voor en biedt lespakketten over radicalisering.

Het onderwijs heeft een rol als ontmoetingsplek, vindt ze. Op school leren leerlingen elkaars achtergrond kennen en begrijpen, waardoor ze kunnen opgroeien tot verantwoordelijke burgers. Kinderen die al vroeg een gevoel van burgerschap krijgen bijgebracht en die hebben geleerd om op een open manier een dialoog te voeren over hun normen en waarden, zijn later minder vatbaar voor radicale denkbeelden. Hier ligt een preventieve rol voor scholen. De instellingen hebben ook een curatieve rol, stelt ze. Als een jongere radicaliseert, of dit nu op het gebied van religie, dierenrechten of een politieke overtuiging is, is de school één van de plekken waar dat zichtbaar kan worden. Dit maakt dat docenten een rol hebben als zij zien dat een jongere zich begint af te keren van de samenleving. Daarvoor moeten zij weten hoe ze radicalisering kunnen herkennen.

“Belangrijk is en blijft om overall het gesprek over de fundamentele waarden van onze democratische rechtstaat aan te gaan”, schrijft ze. “Jongeren moeten het gevoel hebben dat zij ertoe doen en zij moeten binnen in plaats van buiten worden gesloten. Zo kunnen we er mede voor zorgen dat de voedingsbodem voor radicale denkbeelden zo klein mogelijk blijft. Docenten, schoolbesturen, jongerenwerkers, ouders en verzorgers zijn bij uitstek degenen die dit contact met jongeren kunnen bewerkstelligen. We weten dat zij in de aanpak van radicalisering een lastige taak hebben, en willen hen daar zo goed mogelijk in ondersteunen.”

Er is op internet ontzettend veel te vinden over radicalisering, veiligheid, onderzoek, ervaringen en aanpak. Een keuze staat op www.kieskleuringroen.nl. Of kijk eens op de website van www.schoolveiligheid.nl.

moslims die naar Syrië willen, maar het kunnen bijvoorbeeld ook meisjes zijn die met loverboys meegaan. Dat zou bij ons eerder kunnen spelen.” Ze is 19 maart naar een bijeenkomst van de MBO Raad geweest, thema: ‘Veilig verbinden’. Het ging daar precies over die twee zaken: radicaliserende moslims en loverboys. Hoe kun je signalen herkennen? En wie is eigenlijk verantwoordelijk: school of de gemeente? “Er is als het om sociale veiligheid gaat veel onduidelijkheid.”

Dit is nep

Meer duidelijkheid, meer tips, meer handelingsbekwaamheid. Daar is behoefte aan. Hans Bellaart, coördinator Kennisplatform Integratie en Samenleving, Verwey-Jonker Instituut, schetst het probleem waar docenten tegen aanlopen. “Op veel roc’s is er helemaal niet over gepraat. Veel docenten zouden het thema ontlopen omdat ze het moeilijk vinden het bespreekbaar te maken en

‘Het raakt groen onderwijs niet?’

omdat ze bang zijn voor de heftige gevoelens die het kan oproepen. Als er zoiets als in Parijs gebeurt en je praat daarover, vragen moslimjongeren zich boos af waarom er nooit gepraat wordt over honderd vermoorde kinderen in Gaza. ‘Waarom moeten we het nu over antisemitisme hebben?’

“Dit is nep, juf. Dit is een complot om de islam zwart te maken.” Zo reageerden

bijvoorbeeld vmbo’ers op een school in Amsterdam Oost vertelde Trudy Coenen, docente Nederlands op die school, 19 maart op tv bij Pauw. “Als je de profeet beledigt, is het je eigen schuld, zeiden ze. Wat moet je dan zeggen?”

Veel jonge moslims reageerden anders dan leerkrachten hadden verwacht. Een docent denkt misschien dat hij of zij iedereen gelijkwaardig behandelt en objectief is, zo staat in een verslag van een bijeenkomst, 10 maart op het Verwey-Jonker Instituut. Maar de beleving van moslimjongeren kan heel anders zijn. Een docent meent dat Nederlandse media meestal correct en waardenvrij zijn. Maar de jongeren vinden het nieuws vaak eenzijdig westers, gemanipuleerd of zelfs verzonnen.

Wij-zij

Je zou met de aandacht nu haast denken dat radicalisering een ander woord is voor jihadisme en dat het alleen in moslimkringen voorkomt. Niet dus. Radicalisering houdt in dat je de uiterste gevolgen van je denken of je idealen accepteert en daarnaar handelt. Dan kun je ook denken aan neonazi’s, nationalisten of aan radicale milieuactivisten. Ze zien de wereld op hun manier en willen zorgen dat die wereld hun kant op beweegt. Ook al gaat dat ten koste van anderen.

“Rechtsextremisme is klein in Nederland”, reageren Bellaart en zijn collega bij het Verwey-Jonker Instituut, Ron van Wonderen, onderzoeker op het gebied >>

Tien tips

1. Luister eerst. Stel vragen. Toon begrip. Zet je eigen vanzelfsprekendheden opzij, ga onbevooroordeeld het gesprek aan. Verdiep je in het verhaal van de leerling. Wat is zijn achtergrond, thuis en op straat? Begrip voor de leefwereld is een voorwaarde voor een open dialoog.

2. Een protocol of checklist werkt niet, want als iemand zich anders kleedt (een mogelijk signaal voor radicalisering), kunnen er heel goed andere motieven zijn. Een signaal kan zijn veel problemen thuis en moeite met het ontwikkelen van een eigen identiteit. Dat maakt jongeren gevoeliger voor radicalisering.

3. Stel vragen waardoor jongeren zich in het perspectief van een ander moeten verplaatsen. Bijvoorbeeld: ‘Wat zou jij doen als je jongerenwerker was?’ Of: ‘Hoe zou je vader reageren?’

4. Wees je bewust van de dynamiek in de klas. Zie als leraar de eenheid in de klas, maar ook het verschil. Wie is in de minderheid of meerderheid? Vraag bijvoorbeeld niet direct aan de enige moslim in de klas wat hij vindt van de aanslagen.

5. Laat leerlingen niet vallen op basis van hun ideeën alleen. Ga toch de discussie aan als idealen op drift raken. En alarmeer pas een instantie wanneer elke mogelijkheid voor een gesprek is benut. >>

‘Onderhuids lijkt er een groeiend wantrouwen tegen buitenlanders in het algemeen en de Turkse en Marokkaanse gemeenschap in het bijzonder’

van radicalisering. “En ook radicaal milieu-activisme kom je nauwelijks tegen. Maar er is wel polarisatie. Uit onderzoek naar hoe jongeren denken over Turken en Marokkanen blijkt dat 30 tot 50 procent niet positief is. Dat is een signaal. Dat past ook bij het grote aantal PVV-stemmers onder jongeren.” Bij een poll voor de verkiezingen van 18 maart bleek dat de PVV - niet echt een partij die zich stevig inzet om polarisatie te bestrijden en het wij-zij-denken tegen te gaan - de grootste partij is onder scholieren van 12 tot 18.

Daar ontkomt groen onderwijs niet aan. Radicalisering onder moslimjongeren speelt er misschien niet, maar er kan wel een wij-zij-denken groeien. Hoe kun je dan voorkomen dat het wantrouwen bij jongeren groeit en dat ze bang en discriminerend worden? Bijvoorbeeld ook naar Oost-Europeanen die baantjes zouden inpikken, zo vult Citaverde aan. Hoe kun je voorkomen dat de sfeer op school eerder afwijzend dan verwelkomend wordt als het gaat om diversiteit. Dat groene scholen gaan denken: hoe minder hoe beter, want dan houden we al die problemen, de hele maatschappelijke onrust, de radicalisering, hier in elk geval buiten de deur.

Erkenning en waardering

Bellaart en Van Wonderen benadrukken dat ze preventie propageren. “Je moet een dialoog over allerlei gevoelens kunnen voeren in de klas. En dat moet je niet

alleen doen als er een incident is, zoals Charlie Hebdo. Dat maakt het alleen maar gevoeliger.” Je kunt het onderwerp beter in een kader bespreken, zegt Van Wonderen. “Als het gaat over oorlog, discriminatie en racisme, kun je bijvoorbeeld antisemitisme ter sprake brengen. Een Rotterdamse docent zei: ik ga juist ook in op wat er in Gaza gebeurt. Dan is het veel gemakkelijker om ook zo’n incident te bespreken.”

Ze adviseren vooral dat docenten, hoe moeilijk het soms ook is, de dialoog aangaan. Bellaart: “Je moet de nuances vinden, luisteren en erop ingaan en zorgen dat je met elkaar in gesprek blijft. En zorgen dat jongeren ook mediawijzer worden.”

“Ik ben er ook voorstander van om alles bespreekbaar te maken, maar niet op een directieve wijze”, zegt wetenschappelijk docent Iliass El Hadioui – in dit magazine staat een interview met hem. “Want doe je dat in een sfeer waarin de groepsdynamiek niet goed is, dan verscherp je juist het conflict en vergroot je het onbegrip. Het heeft alles te maken met erkenning en waardering. Op het moment dat de groepsdynamiek in de klas en de schoolcultuur gezond is, dat wil zeggen dat je leerlingen een veilige omgeving kunt bieden, dan kun je alles bespreekbaar maken. Begin dus met docenten empoweren opdat ze kunnen werken aan een gezonde groepsdynamiek.” ■

6. Kies je woorden zorgvuldig. De opmerking: ‘Moslims hebben de aanslag gepleegd’ is nogal ongelukkig, want je koppelt religie direct aan de aanslag. Beter is: ‘Die mannen die de aanslag hebben gepleegd’.

7. Zoek positieve projecten waar jongeren vanuit de wil om de wereld te verbeteren hun energie in kunnen steken.

8. Neem jongeren en hun idealen serieus. Biedt ruimte om die te bespreken, zonder argwaan, met een open houding. Vraag bijvoorbeeld wat ze op internet tegenkomen.

9. Creëer ontmoetingsgelegenheden. We kennen elkaar nog steeds niet goed genoeg. Er zijn signalen dat er behoefte is aan laagdrempelige bijeenkomsten voor ouders, bijvoorbeeld over hoe zij hun kinderen kunnen begeleiden bij wat er op school en op straat besproken wordt. En over omgang met social media. Pas wel op om niet alles op loverboys en/of radicalisering te gooien.

10. De belangrijkste tip is volgens docenten zelf: in contact blijven met leerlingen.

Bronnen: verslag themabijeenkomst 10 maart Verwey-Jonker Instituut, www.kis.nl, omgaanmetidealen.nl en AOb Onderwijsblad (6 september 2014).

de bazar

SAMENGESTELD DOOR WENDY DE LA RAMBELJE

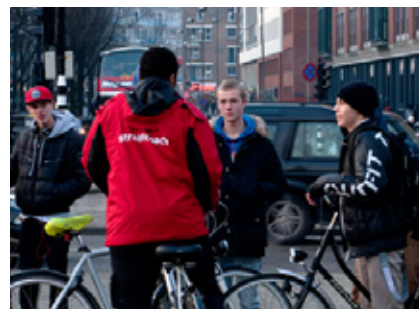
Er zijn diverse (les)materiaal die aansluiten bij de doelstellingen van Kies Kleur in Groen. Scholen kunnen deze gebruiken voor leerlingen, docenten en ouders. Lespakketten, tentoonstellingen, boeken en nog veel meer. Het KKiG magazine selecteerde voor dit nummer een aantal bruikbare tips op het gebied van radicalisering onder jongeren.

Toolbox extremisme

Producten die betrekking hebben op radicalisering, extremisme en potentieel gewelddadige eenlingen. De producten (verschillende e-learning modules, trainingen en documentatie) zijn de afgelopen

jaren ontwikkeld door de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) van het Ministerie van Veiligheid en Justitie. Meer informatie: <http://goo.gl/0A5VQK>

10 tips: Communiceren over gevoelige onderwerpen

In dialoog blijven, hoe doe je dat? Veel leerkrachten en jongerenwerkers hebben er mee te maken: handelingsverlegenheid in gesprek met moslimleerlingen over gevoelige onderwerpen. Hoe nemen we de angst weg om het gesprek aan te gaan? Communiceren over gevoelige onderwerpen; 10 handige tips op de website van KIS: <http://goo.gl/m8noGm>

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

School & Veiligheid - publicatie 'Puberaal, lastig of radicaliserend?'

Is een leerling aan het radicaliseren of is er sprake van puberaal gedrag? En waar kunt u als onderwijsinstelling terecht voor hulp en vragen? De publicatie 'Puberaal, lastig of radicaliserend?' helpt

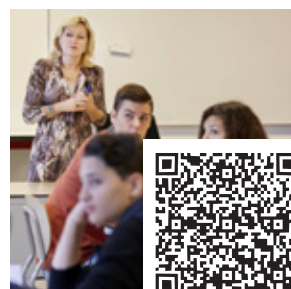

onderwijsprofessionals op weg. <http://www.schoolenveiligheid.nl/actueel/publicatie-puberaal-lastig-of-radicaliserend/>

Training leraren herkennen extremisme

De Nationaal Coördinator Terrorisme en Veiligheid (NCTV) en een eenheid van het ministerie van Sociale Zaken bieden gratis trainingen aan om radicaliserende leerlingen in de klas te leren herkennen en hoe hiermee om te gaan. De trainingen zijn voortgekomen uit een tournee van Bussemaker en Dekker langs scholen. Zij spraken met leraren en leerlingen om uit te vinden hoe radicalisering in de klas het beste kan worden aangepakt. <http://goo.gl/gXDElt>

Kies Kleur in Groen viert feestje tijdens manifestatie Sterk Groen Onderwijs

TEKST: MIRJAM KUGGELEIJN & BEZOEKERS MANIFESTATIE | FOTOGRAFIE: HANS KRUDDE

Sjerp en ballonnen, theater, workshops en twee Awards. Ronduit feestelijk was de bijdrage van Kies Kleur in Groen aan de manifestatie 'Samenwerken aan sterk groen onderwijs'. De laatste Kies Kleur in Groen manifestatie stond in het teken van terugkijken en successen vieren. Ruim 50 aanwezigen lieten een ballon op met hun antwoord op: Het succes dat ik vier van Kies Kleur in Groen is... Wat zij invulden, lees je op de 'kaartjes' aan de ballonnen.

'Dat het zo veel docenten en leerlingen heeft aangeraakt'

'Dat het belang van culturele diversiteit geen vraag meer is bij ons Nordwin College'

'Dat groen veelkleuriger
is geworden'

'De groei van ons groene
diverse netwerk: [www.
connectedgreenworld.com](http://www.connectedgreenworld.com)'

Theater Boven Water speelde de praktijkvoorbeelden
van KKiG terug naar het publiek

'Dat groen staat
voor internationaal
en nieuwsgierig'

Daniëlle van Heck

Lonneke Knegtel van Helicon mocht de Award voor 'Beste
Praktijkvoorbeeld ooit' in ontvangst nemen voor het project
'Lessen uit het verleden'

'KEI leuk!'

'Dat we de wereld iets
kleiner hebben gemaakt'

Daniëlle van Heck van Lentiz Onderwijsgroep won de
prijs voor het beste communitylid, deze werd uitgereikt
door de voorzitter van de stuurgroep KKiG, Gert Kant

Alle medewerkers van Kies Kleur in Groen
werden in het zonnetje gezet

Socioloog El Hadioui helpt leerlingen klimmen op de schoolladder >>

Iliass El Hadioui, wetenschappelijk docent in Rotterdam

Spelen met groepsdynamiek

“Wat ik docenten wil meegeven is dat ze de mechanismen begrijpen die ten grondslag liggen aan het gedrag van leerlingen”, zegt Iliass El Hadioui. Hij coacht docenten op het Lentiz Life College in Schiedam. Uiteindelijk willen hij en zijn collega-onderzoekers helpen om leren en functioneren op school te verbeteren en gelijke kansen te creëren voor alle leerlingen op school.

TEKST: TON VAN DEN BORN | FOTOGRAFIE: MARION KLERKEN

Iliass El Hadioui, wetenschappelijk docent in Rotterdam, komt sinds 1 november 2014 op woensdagen naar Lentiz Life College en coacht dan een dag lang een docent. Bijvoorbeeld een docent lichamelijke opvoeding of iemand van Wellness & Design of Handel, het maakt niet uit. “Het gaat om inzicht in de groepsdynamiek en de transformatie van gedrag bij leerlingen zodat ze gaan klimmen op de schoolladder, en het betreft een professionaliseringstraject voor docenten.”

Schoolladder en groepsdynamiek, dat zijn wel woorden die uitleg vragen, erkent hij. We zitten op de leren bank in de personeelsruimte van het Life College in Schiedam. “Ik zal proberen het niet te technisch te maken.” El Hadioui praat op zachte toon en buigt naar voren. “Maar een paar dingen zijn wel van belang.”

Drie lessen

El Hadioui is opgeleid in de stadssociologie aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam. In 2007 begon hij aan een inmiddels afgerond promotieonderzoek over sociale uitsluiting en in 2011 publiceerde hij een boek over hoe de straatcultuur de school binnendringt. Hij is er nu wetenschappelijk docent bij Pedagogische Wetenschappen aan de Faculteit der Sociale Wetenschappen.

Zijn boek trok de aandacht, want stoere praat op straat is vaak agressief en vrouwonvriendelijk of het gaat over het snelle geld. Hoe kun je daar op school een

andere wending aan geven? Mensen denken misschien snel aan allochtone jongens. Het gaat El Hadioui en zijn collega's echter niet om de etnische achtergrond of een specifieke straatcultuur, maar om het algemene proces.

“Dit project is een vervolg op de promotie: ik wilde me verdiepen in onderwijs als concrete setting.” Hij is nu bij de Erasmus Universiteit vooral bezig met het doceren van het vraagstuk van opvoeding en onderwijs in een grootstedelijke context, en hij geeft er ook wetenschapsfilosofie. En met collega's heeft hij een model voor transformatief handelen ontwikkeld, handelen waarbij een docent zich bewust wordt van de groepsdynamiek en daarmee ook kan spelen.

‘Het gaat niet om de etnische achtergrond of een specifieke straatcultuur, het gaat om het proces’

Doel is de teaching skills van docenten te versterken, de wetenschappelijke inzichten te vertalen naar de alledaagse onderwijspraktijk. “Ik praat dan vooraf met een docent, volg drie lessen en geef feedback.” Tegelijk doen hij en zijn collega's op de vier scholen waar ze docenten coachen onderzoek. >>

Lentiz Life College is de enige groene school. Weliswaar een school met leerlingen van allerlei etnische achtergronden, maar dat is niet de reden dat er onderzoek wordt gedaan. "We hebben deze school mede geselecteerd vanwege de brede functie die de school wil hebben, breder dan alleen leren", zegt El Hadioui. "Het Life-concept is gebaseerd op de gedachte dat alleen goed onderwijs niet voldoende is voor deze leerlingen. Het gaat ook om maatschappelijke vorming."

Ook plattelandsjongeren

"Je hebt in ons model een thuisladder, een straatladder en een schoolladder, allemaal sociale omgevingen waarin je omhoog kunt klimmen. Als je de thuis- of straatcultuur meeneemt naar school, wordt dat vaak moeilijk. De groepsdynamiek neigt naar de ladder van de straat. Als je niet iets additioneels doet, is die niet automatisch gericht op klimmen op de schoolladder. Ik noem dat macho-masculien gedrag. Dat is niet gebonden aan geslacht, want ook meisjes kunnen dat gedrag vertonen. Het gaat om codes. Om onderlinge relaties, positie, groepsdruk, eergevoel."

"Aanvankelijk dacht men dat mijn basisidee was dat je de schoolcultuur moet vrijwaren van de straatcultuur. Dat idee heb ik nog steeds wel, maar het gaat er me er vooral om hoe je dat doet. Ik ben er in elk geval heel erg voor dat deze leerlingen gelijke kansen hebben. De vraag is dan: hoe kun je ander schoolgedrag realiseren? En de uitdaging is dan de schoolcultuur zodanig te organiseren of te reorganiseren dat je leerlingen die op achterstand zouden staan gelijke kansen geeft in de samenleving."

"Het is breder dan de stad", zegt El Hadioui. "Ook bij plattelandsjongeren, uit Brabant of Flevoland, of in kleinere steden zoals Amersfoort of Apeldoorn, heb je een buitenschoolse en een binnenschoolse sfeer. In het Westland bijvoorbeeld geldt een hele andere straatcul-

tuur dan midden in Rotterdam. Maar ook daar zie je een mismatch tussen school en straat. Het heeft niets met de stad te maken of met de etnische groep, maar het is universeel. Socioloog Basil Bernstein spreekt over restricted versus personal codes. Restricted kan de familiecultuur zijn bijvoorbeeld, daar moet je je aanpassen. Maar de schoolcultuur is meer gericht op zelfexpressie en ontplooiing."

'We maken docenten bewust van hun invloed op de groepsdynamiek'

"We willen docenten spelgevoel geven, het gevoel dat ze kunnen spelen met groepsdynamiek. Daarvoor onderscheiden we in ons model elementen zoals de emotionele bluetooth. Als je die aanzet, geef je leerlingen het gevoel dat ze er mogen zijn en dat je als docent inzet voor hun ontwikkeling. In het hoger onderwijs is dat meestal minder hard nodig, de overgrote meerderheid gaat door de studie zonder die emotionele bluetooth, ze zijn voldoende gemotiveerd."

"Maar hier werkt dat anders: deze leerlingen hebben het vaak wel nodig. Ze redeneren: ben ik wel of niet bereid om voor die docent te werken? Ze gaan niet vanzelf de schoolladder op. De grote meerderheid van deze leerlingen denkt ook niet van docenten: kan deze persoon me helpen om te klimmen, maar voel ik me veilig bij deze docent, mag ik hem of haar? Dat is belangrijk voor het functioneren op school."

Leergemeenschappen

Behalve op de vier scholen, waar in totaal honderd docenten worden gecoacht, is het model van transformatief handelen omarmd op de ministeries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (vanwege aandacht voor

'Ik kom helemaal niet uit deze hoek, maar ik houd van deze branche'

Rahmi Gemril - Ondernemer kippenvangbedrijf

Lees meer over Rahmi op www.kieskleuringroen.nl wall of fame

‘Verbondenheid met de school, zoals bij Lentiz, is een goed uitgangspunt om te willen klimmen op de schoolladder’

burgerschap) en Binnenlandse Zaken (vanwege de grootstedelijke context).

“En ook docenten reageren positief”, zegt El Hadioui. “Je ziet dat ze het prettig vinden dat ze aan hun ontwikkeling kunnen werken in een vertrouwde omgeving. We zien veel docenten die heel sterk zijn en een groot leerrendement hebben, maar ze zijn zich niet altijd bewust van hun invloed op de groepsdynamiek. Daar maken we ze bewust van. Daarmee groeit hun zelfvertrouwen en handelingsbekwaamheid. Ook als docenten een bepaalde handelingsverlegenheid hebben - bijvoorbeeld rond de vraag: hoe kan ik zorgen dat ze in de klas gaan werken? - kan dat helpen.”

In de eerste fase is er één-op-één-coaching. Vervolgens gaan docenten op hun school professionele leer gemeenschappen vormen waarin ze van elkaar kunnen leren. “Dat werkt vaak nog het beste.”

El Hadioui is enthousiast over de aanpak van het Life College. “Mooi dat ze hier echt goed nadenken over goed onderwijs, en dat ze leerlingen bijvoorbeeld ook fysiek in contact brengen met groen. Ze proberen de

leerlingen breder te betrekken, naast leren ook met sporten en eten hier. Je ziet ook echt dat leerlingen zich verbonden voelen met de school.” Die verbondenheid is in elk geval een goed uitgangspunt om te willen klimmen op de schoolladder. ■

Echt perspectief

Stedelijke jongeren krijgen op straat volgens El Hadioui macho-masculiene codes mee. Ze moeten gezichtsverlies voorkomen, het draait om eer en vrouwen worden gezien als lustobject. Dat botst op de waarden van de school en op feminien-softe codes als zelfexpressie en zelfontplooiing. Dat is de mismatch waar El Hadioui het over heeft. Want op school kunnen leerlingen straatcodes en groepsdruk niet zomaar van zich afschuiven. De problemen die dit op school oplevert, worden vaak gekoppeld aan etnische groepen en integratieproblemen. El Hadioui komt met een andere visie en oplossingsrichting, een richting die docenten helpt in een aanpak en een richting die ook echt perspectief opent voor de jongeren waar het om gaat.

ADVERTENTIE

“Fijn om onze eigen ontwikkeling te zien. Dank voor de professionele ondersteuning.”
Een docent

“Wij nemen sociale veiligheid heel serieus.”
Een schoolleider

Een ruzie wordt uitgevochten met een mes. Een leerling naakt op social media. Opeens staat de pers op het schoolplein. Stichting School & Veiligheid biedt u gratis deskundige ondersteuning bij alle vragen over sociale veiligheid op school.

Onze speciale helpdesk is tijdens schooldagen bereikbaar van:
09.00 – 16.00 uur via tel: 030-285 66 16.
Of via helpdesk@schoolenveiligheid.nl

KIES KLEUR BUITEN GROEN

In dit nummer twee Jonge en veelbelovende focusgroepleden: Jason Li en Mehmet Akkoç

Jason Li

Geen groene achtergrond.. welke achtergrond heb je dan wel? Ik heb de universitaire opleidingen Bedrijfskunde en Zorgmanagement afgerond en werker-
varing opgedaan bij de rijksoverheid en in het bedrijfs-
leven. Momenteel ben ik werkzaam in een ziekenhuis.
Daar houd ik me bezig met de contractering van zorg-
verzekeraars.

Welke culturele groep beschouw je als de jouwe, naast Nederlanders? Ik voel me verbonden met de Chinese gemeenschap in Nederland.

Je bent gevraagd voor KKIG omdat je een groot netwerk hebt. Wat voor netwerk is dat? Ik heb bestuurlijke functies vervuld bij de Chinese studenten-
vereniging en de koepelorganisatie voor multicultu-
rele studentverenigingen aan de Erasmus Universiteit
Rotterdam. Daarnaast ben ik actief geweest voor het
Multicultureel Netwerk Rijksambtenaren. Op deze wijze
heb ik een breed en gevarieerd netwerk opgebouwd.

Hoe wordt er in je culturele groep tegen de groene of agrarische sector aangekeken? Een deel
van de Chinese gemeenschap in Nederland associeert
de groene sector met een boerenbestaan en weinig toe-
komstsperspectief. Deze denkbeelden die men heeft over
de sector zijn natuurlijk achterhaald. In China zelf wordt
inmiddels heel anders gekeken naar de groene sector in
Nederland. Niets voor niets komen Chinese delegaties
en studenten naar Nederland om kennis op te doen van
onze landbouwtechnologie.

Kijk je zelf er anders tegen groen aan nu je meer informatie hebt gekregen? De groene sector is veel
innovatiever en nog meer tech-gedreven dan ik eerder
dacht.

**Wat zou helpen om meer jongeren uit diverse cul-
turele groepen bij groen te betrekken, denk je?**
De groene sector kampt bij sommigen met een imago-

probleem. Onbekend maakt onbemind. De jongeren en
de ouders kennen zelf geen rolmodellen of voorbeelden
uit hun omgeving in Nederland, waardoor zij hun oor-
deel over de sector alleen kunnen vormen op basis van
vooroordelen. Laat de jongeren kennismaken hoe het is
om groen onderwijs te volgen door middel van meeloop-
dagen of proef-studeren en betrek hun ouders hierbij.
Communiceer ook wat de toekomstperspectieven en
internationale mogelijkheden zijn. Op deze manier kan
het imago probleem worden tegengegaan.

**Heb je een persoonlijk motto waar andere jonge
mensen ook iets aan kunnen hebben?** Durf voor
jezelf te kiezen, het is jouw eigen toekomst.

**Met wat voor soort vragen kunnen groene
onderwijsinstellingen jou benaderen?** Ik ben
graag bereid om met onderwijsinstellingen mee te
denken hoe multiculturele jongeren te interesseren
voor het groen onderwijs.

Jason Li is te bereiken via zijn LinkedIn profiel:
<http://nl.linkedin.com/in/jasonwhli>.

De focusgroep van Kies Kleur in Groen bestaat uit mensen die een netwerk in één of meer culturele groepen hebben of in groepen met onbenut arbeidspotentieel. De focusgroepleden hebben géén groene achtergrond, maar zijn wel ingevoerd in de groene wereld en het groene onderwijs. Dat maakt ze tot uitstekende verbinders. In het Kies Kleur in Groen magazine stellen we ze aan je voor. Neem gerust contact met hen op.

TEKST: ESTHER WOUTERS | FOTOGRAFIE: MARION KLERKEN

Mehmet Akkoç

Geen groene achtergrond.. welke achtergrond heb je dan wel? Ik ben afgestudeerd in Bestuurskunde aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Verder ben ik voetbaltrainer en actief binnen verscheidene organisaties die zich met ontwikkelingssamenwerking bezighouden (NGO's).

Welke culturele groep beschouw je als de jouwe, naast Nederlanders? Ik voel mij op de eerste plaats Amsterdammer, daarnaast Turks en Nederlands.

Je bent gevraagd voor KKIG omdat je een groot netwerk hebt. Wat voor netwerk is dat? Een netwerk binnen het hoger onderwijs. Ik ben heel lang actief geweest binnen verscheidene verenigingen en raden. Daarnaast heb ik een groot netwerk opgebouwd binnen de Turkse gemeenschap in Nederland door mijn werk voor Turkse NGO's.

Hoe wordt er in je culturele groep tegen de groene of agrarische sector aangekeken? Te weinig. Ik weet dat niet-westerse minderheden in Nederland weinig animo tonen voor de groene of agrarische sector, terwijl ik wel zeker weet dat er interesse zou zijn als men er meer van wist. Er zouden dus tussen beide werelden bruggen geslagen moeten worden.

Kijk je zelf anders tegen groen aan nu je meer informatie hebt gekregen? Jazeker, ik was mij er niet van bewust dat we in Nederland zo actief inzetten op groen, ook wist ik niet dat men in het onderwijs snakt naar meer leerlingen op dit gebied. Persoonlijk ben ik altijd een grote voorstander geweest van groen.

Wat zou helpen om meer jongeren uit diverse culturele groepen bij groen te betrekken, denk je? Wat mij betreft is het geen onwil, maar onwetendheid. Er zal dus gekeken moeten worden naar mogelijkheden om jongeren mee te nemen in de wereld van groen en te laten zien wat er allemaal mogelijk is. Belangrijk is wel dat je goed gaat levelen met de jongeren, want je hebt maar één kans om een goede indruk te maken.

Heb je een persoonlijk motto waar andere jonge mensen ook iets aan kunnen hebben? Ja zeker, een quote van de grote filosoof, een van mijn inspiratiebronnen, Rumi "Yesterday I was clever, so I wanted to change the world. Today I am wise, so I'm changing myself!"

Met wat voor soort vragen kunnen groene onderwijsinstellingen jou benaderen? Hoe ze op een goede manier binnen kunnen komen bij jongeren uit mijn culturele groepen!

Mehmet Akkoç is te bereiken via e-mail:

mhmt.akkoc@gmail.com

‘One World Week’ brengt wereld in beeld

De wereld aan onze voeten. Wageningen UR bracht met de ‘One World Week’ tussen 26 maart en 1 april al het mooie uit deze wereld bij elkaar. Met muziek, dans, sport, debat, culinaire hoogstandjes en warme contacten een decor dat meer lijkt op een paradijs dan op het huidige wereldtoneel. Dat is ook precies waar Wageningen UR op mikt. De universiteit wil met ‘the One World Week’ de banden tussen de Nederlandse en internationale populatie van de universiteit versterken.

TEKST: ESTHER WOUTERS & GERRIT STRIJBS
FOTOGRAFIE: WAGENINGEN UR

De opening van de One World Week vond plaats in The Spot in Orion. The Spot is een studenten hangplek waar je als adolescent van droomt. Zeker als je uit Brazilië, Kenia of Oekraïne komt. Een enorme leefkuil in een licht en mooi gebouw waar je met

‘Samenwerking met andere culturen opent nieuwe deuren’

je vrienden een biertje of wijntje drinkt, goed en goedkoop eten kunt, samen

virtueel voetbalt op een levensgroot beeldscherm. Je mag er ook je eigen feestje organiseren. De opening van de One World Week was dan ook een echt feest voor en door studenten. Tijdens de aftrap van Raoul Bino, directeur van de Agrotechnology & Food Sciences Group, vulde de ruimte zich met steeds meer internationale studenten. Ze vertelden de andere studenten wat zij georganiseerd hadden voor de One World Week. Een duizelingwekkende hoeveelheid aan uiteenlopende events.

De eerste activiteit ging meteen van start. Studenten showden hun originele klederdacht in een modeshow met als naam

ORIGINS. Ongelofelijk, als je bedenkt dat de uitdossingen die te zien waren, mee zijn gereisd in koffers. Een Mexicaanse student met een enorme hoofdtooi. Een Saoedische student in een traditioneel lang wit gewaad met een zwarte cape erover. Afrikaanse gestempelde gewaden, Oost-Europese met handwerk bewerkte jurken, Aziatische zijde maar ook een Nederlandse student met Zeeuwse klederdracht. Tijdens het showen vertelden de studenten iets over de betekenis van kleuren, stoffen, design. Er werd steeds meer geklapt en gejoeld in de zaal. Met optredens van drie studentenbands ging het feest nog een heel tijdje door.

‘Mensen moeten echt het gevoel krijgen iets gemist te hebben wanneer ze thuis zijn gebleven’

Elkaar leren kennen en begrijpen

Proeven, bewegen, zien, leren, luisteren, ontmoeten, delen, ervaren en genieten omschrijven het programma van ‘the One World Week’ van Wageningen UR nog zuinigjes. Het culinaire aanbod illustreert dit het meest spectaculair. Met maaltijden uit Spanje, Indonesië, Turkije, Schotland, China, Afrika, Griekenland, Italië en Mexico hadden de bezoekers waarschijnlijk meer keus dan bij de schappen met wereldgerechten in de supermarkt. De kennismaking met verschillende keukens vormde slechts een onderdeel van ‘the One World Week’. Inhoudelijk dekken de activiteiten nagenoeg alle plezierige facet-

ten van het menselijk bestaan. Muziek, sport, massage, dans, film, fiets- en wandeltochten en Duitse les vormen slechts een greep uit het brede aanbod. Ook het brein kwam aan bod met debatten over de voedselvoorziening, milieuproblematiek en andere mondiale knelpunten. Van den Heuvel: “We proberen voor elk wat wils te bieden. Mensen moeten echt het gevoel krijgen iets gemist te hebben wanneer ze thuis zijn gebleven.”

Het idee voor dit jaarlijkse evenement ontstond vanuit de behoefte de band tussen buitenlandse studenten en medewerkers met hun Nederlandse collega’s te versterken. Organisator Astrid van den

Heuvel spreekt over behoorlijke aantallen: “40 procent van de 4400 Masterstudenten en 13 procent van de 6 duizend medewerkers komt uit het buitenland.” Ze stelt dat Wageningen UR het uit menselijk en zakelijk oogpunt belangrijk vindt dat Nederlanders en buitenlanders met elkaar werken, maar elkaar ook leren kennen en begrijpen. Studenten en medewerkers staan weliswaar samen op de werkvloer, maar daar bepaalt het wetenschappelijke masker de toon. Meer kennis over opvoeding, gewoontes en gebruiken creëert extra begrip voor elkaars reacties. Voor Nederlanders is intensiever contact met buitenlandse collega’s ook zakelijk van belang. Het gebeurt nog te vaak dat

‘Chinezen gesloten, Afrikanen gemakkelijk’

Iedereen voor de veilige weg kiest en bij samenwerkingsopdrachten landgenoten kiest. Van den Heuvel: “Jammer, samenwerking met andere culturen opent juist nieuwe deuren.”

Mentaliteitsverschillen

Kleine praktische problemen en vooroordelen werken klitgedrag eveneens in de hand. Zo zouden de Chinezen gesloten zijn en te veel met hun land-

genoten optrekken. De Afrikanen zouden te gemakkelijk zijn. Ze denkt dat Nederlandse studenten kansen laten liggen wanneer ze alleen met hun eigen landgenoten samenwerken. Van den Heuvel: “Meer contact met andere culturen maakt mensen wereldwijd.” Dit betekent niet dat alle vooroordelen op pure onderbuikgevoelens berusten. Ook Van den Heuvel zelf merkt tijdens de organisatie van dit evenement de mentali-

teitsverschillen tussen Nederlanders en buitenlanders. Ze ervaart steeds weer dat er verschillende wegen naar Rome leiden, het eindresultaat stemt altijd tevreden. Zo benaderen Chinezen haar altijd met vragen over de kleinste details terwijl deelnemers uit Afrika geen enkele vraag stellen en alles onderling in het informele circuit regelen. Van den Heuvel: “En bij beide partijen komt het goed.” ■

kaka-iigee

Esther is programmamanager van Kies Kleur in Groen en woont in Wageningen.

Go green boy, go

Elk jaar op 8 maart, internationale vrouwendag, krijg ik het weer aan de stok met deze en gene vrouw. Omdat ik dan pleit voor óók een mannendag. Er zijn vrouwen die daar razend van worden. 'Mannen hebben al genoeg privileges, waarom kom je voor ze op!' Ik geef toe, de timing is niet sensitief, ik weet echt wel dat vrouwen in heel veel landen het zwaar te verduren hebben en onze steun hard nodig is. Maar kijk ik naar de Nederlandse situatie, dan zie ik jongens en mannen met het jaar meer in de verdrukking raken.

Let wel, ik heb het hier niet over mannen die onderdeel zijn van het 'old boys network'. Die rijk geboren zijn en allerlei privileges hebben overgeërfd. Nee, ik heb het over gewone jongens en mannen. Die op de basisschool altijd een juf hebben en die acht jaar lang te horen krijgen dat ze stil moeten zitten en netter moeten schrijven. Die links en rechts worden ingehaald door meisjes die in groepjes samenwerken en efficiënt de taken verdelen. Jongens worden ook in het VO vooral opgeleid om zoveel mogelijk vrouwelijke kwaliteiten te verwerven: overleggen, communiceren, samenwerken. Het hoogste doel voor jongens in ons onderwijs lijkt wel next best to women te worden...

Jongens komen vaker in het praktijkonderwijs en op de lagere niveaus van het vmbo terecht. Ook vallen ze veel vaker uit. Paul Schnabel presenteerde vorig jaar cijfers over de doorstroom van jongeren in het onderwijs. Autochtone meisjes doen het het best, gevolgd door allochtone meisjes. Daarna komen de autochtone jongens en helemaal onderaan bungelen de allochtone jongens. Je kunt daaruit concluderen dat sekse blijkbaar nog bepalender is voor succes in het onderwijs dan etniciteit. Allebei is slecht nieuws. Maar anders dan over etniciteit, hoor ik nog geen luchtalarm klinken over de oplopende achterstand van jongens.

Voor een grote groep jongens geldt dat de daarna bereikbare beroepen niet erg mensvriendelijk zijn. Je rug breken in de bouw, 's nachts in de regen aan de weg werken, lange dagen en nachten in de vrachtwagen. Als je om je heen kijkt, zie je mannen in hun werk vaak over hun grenzen gaan. Mannen vinden dat ze de kost moeten verdienen en daarvoor doen ze veel, zo niet alles. En wij vinden dat allemaal prima. Het werk wordt gedaan, iedereen kijkt weg. Mannen huilen niet en klagen zelden, vaak komen ze te laat bij de dokter aan met klachten. Mannen gaan dan ook sinds jaar en dag veel eerder dood dan vrouwen. Het is toch te gek voor woorden, dat we daar geen beleid op voeren in Nederland.

Het groene onderwijs kan een redding zijn voor deze groep jongens en mannen. Het is de enige onderwijssoort waar in docententeams nog een soort van evenwicht tussen vrouwen en mannen is. Je mag er bewegen en bent regelmatig buiten in de natuur. Het is niet voor watjes maar er heerst geen cultuur waarbij je wordt uitgedaagd om steeds over je fysieke grenzen te gaan. Er is een vanzelfsprekende aandacht voor gezondheid, als onderdeel van de gezamenlijke belangstelling voor natuur en leefomgeving. Bovendien geldt de menselijke maat er, meer dan of je een jongen of meisje bent en welke cultuur je met je meedraagt.

Het AOC onderwijs bestaat in 2015 25 jaar. Ik denk dat het de komende 25 jaar onmisbaar gaat blijken. Ook én vooral voor jongens en mannen. Go green boy, go.

Esther Wouters

Niet alleen het groene onderwijs is bezig met meer diversiteit, ook steeds meer bedrijven realiseren zich dat meer diversiteit een meerwaarde kan hebben voor de bedrijfsvoering. In de rubriek 'De praktijk van diversiteit' laten we een paar mooie verhalen zien uit het groene bedrijfsleven.

de praktijk van d

Pieter Lucassen

Vaste plantenkwekerij Lucassen

"Altijd dacht ik dat wie werken wil, ook wel een baan vindt", zegt Pieter Lucassen van Maatschap Lucassen, een 40 ha grote vasteplantenkwekerij in het Noord-Limburgse Afferden. Maar bij toeval ontdekte hij dat dit toch anders is. Twee jaar geleden kwam hij via een bekende van een WSW-bedrijf in contact met André, een vijftigplusser die op dat moment in de bijstand zat en dolgraag weer aan het werk wilde. Maar het lukte hem al jaren niet. Kon André, van huis uit lasser, niet op de kwekerij aan het werk?

Ach, waarom zouden ze het niet proberen, er was wel behoefte aan een technische man. Een loonkostensubsidie maakte het financieel aantrekkelijk, een jobcoach zorgde voor ondersteuning.

Wat bleek: het ging perfect. André is 's ochtends altijd als eerste op het bedrijf, samen met Pieter. Hij is weer helemaal opgebloeid, heeft weer zelfvertrouwen en is een gemotiveerde alleskunner, nu met een jaarcontract. Niet alleen is dat mooi voor André en voor het bedrijf, het geeft Pieter ook veel voldoening.

Korte tijd later kwam de vraag of een Wajonger ook een plekje kon krijgen op de kwekerij. Dat was lastig, maar bij collega-kweker Sander was wel ruimte. En ook daar ging het prima. Nog een Wajonger ging aan het werk bij Roel, de buurman van Sander, die ook al enthousiast was.

Toen werd het tijd voor een project vond Pieter, die ook voorzitter is van de plaatselijke LLTB-afdeling. Hij zag kansen voor de vele, kleine bedrijven in de agrarische sector. Twintig ondernemers, van kippenboeren tot aspergekwekers, van Mook tot

iversiteit

TEKST: SASKIA LICHT | FOTOGRAFIE: MARION KLERKEN

A photograph of a middle-aged man with grey hair, smiling and looking towards the camera. He is wearing a dark grey long-sleeved shirt. He is standing in a field of rows of red plants, possibly radishes, under a clear blue sky. In the background, there are trees and some buildings.

‘Hij is een gemotiveerde alleskunner, nu met een jaarcontract’

André

Arcen, werden op het bedrijf uitgenodigd voor een bijeenkomst met Pieter, Roel en Sander en met iemand van het UWV, een jobcoach en een consultant van de gemeente. Ze kwamen alle twintig, om de positieve ervaringen van hun collega's te horen en werden ook enthousiast.

Nu zijn er nog eens zes Wajongers op zes verschillende bedrijven geplaatst. Wat Pieter betreft hadden het er al meer mogen zijn, maar een zorgvuldige matching en een goede voorbereiding zijn heel belangrijk en kosten tijd.

“Op deze manier zorgen we voor maatschappelijke meerwaarde van de agrarische sector in onze drie gemeentes”, zegt Pieter Lucassen. Want de Wajonger die bij een varkenshouder werkt, vertelt op een verjaardag over zijn werk en geeft zo een ander, beter beeld van de sector. Ook binnen het bedrijf zorgt deze jongen voor andere gesprekken in de kantine, wat het ondernemersechtpaar een verrijking vindt.

Sinds kort heeft Nederland de Participatiewet, bedoeld om mensen met een arbeidshandicap aan werk te helpen.

LTO is als werkgeversorganisatie een project gestart om met de sectoren paddestoelen, open teelten en dierhouderij invulling aan deze wet te geven. Het mooie is dat in Noord-Limburg de agrarische ondernemers zelf al aan de slag zijn gegaan, omdat ze, Pieter Lucassen voorop, de kansen en de meerwaarde zagen als ze op hun bedrijf arbeidsgehandicapten aan werk hielpen.

Binnenkort meer informatie over het project van LTO op de website van LTO. ■

www.vasteplantenkwekerijmtslucassen.nl

Cherry Blossom is getekend door **Abir**.

Abir is bijna eenentwintig en zit in de tweede klas van ROC Amsterdam. Ze doet daar de opleiding Brood en banket. Na schooltijd helpt ze in de bakkerij van haar ouders. Later wil ze striptekenaar worden.

Ze tekent Cherry Blossom al vijf jaar. Voor het Kies Kleur in Groen Magazine ontdekt Cherry de werelden van het groene onderwijs. Abir geeft daar met haar tekeningen haar eigen invulling aan.

ADVERTENTIE

lesbo: geil

'houden van' is nooit fout
Ahmed

flikkers zijn verwijfd!
Adje

Maakt niet uit wie je bent
Hilde

zou ik niet naast willen zitten
Prescilla

VIES!!
Fatima

Gaypride: het leukste feestje waar ik ooit geweest ben
Nico

gays: gezellig

God heeft iedereen geschapen
Pim

transgenders: aanstellers

LIEFDE!
IENK

tegennatuurlijk
Samir

Wil jij ook een LHBT-voorlichting, mail dan naar voorlichting@cocmiddennederland.nl

vrøemde strøken
e e t w i n k e l

Biologisch • Streek • Fair-Trade

Eetcafé Vreemde Streken is het adres voor gerechten uit de wereldkeuken bereid met biologische-, -streek- en fairtradeproducten.

Goed voor de boer, de dieren, het milieu en voor jou!

Voor lunch, kopje koffie/thee met huisgemaakte taart, high-tea, borrel, en een besloten diner en catering ben je meer dan welkom.

Eetcafé Vreemde Streken, 1ste Kloostersteeg 3, Wageningen
0317-452200 • info@vreemdestreken.nl
www.vreemdestreken.nl

Theater Boven Water
maakt terugspeeltheater!

Tijdens de manifestatie 'Samenwerken aan sterk groen onderwijs' brachten wij ervaringen en belevenissen van de bezoekers in beeld en creëerden hiermee een krachtige, humorvolle en respectvolle uitwisseling van verhalen over diversiteit in het groen onderwijs.

Ook nieuwsgierig naar de toegevoegde waarde van een frisse, theatrale en kleurrijke spiegel voor uw congres of bijeenkomst? Duik onder met Theater Boven Water... en laat u raken en inspireren!

Voor meer informatie:
www.theaterbovenwater.nl
06 - 10 79 26 56
Info@theaterbovenwater.nl

colofon

Kies Kleur in Groen is een landelijk programma van alle AOC's, de Vereniging Buitengewoon Groen, Stoas Wageningen | Vilentum Hogeschool en Aequor. Wageningen Universiteit en het Hoger Agrarisch Onderwijs onderschrijven de doelen van Kies Kleur in Groen. Kies Kleur in Groen wordt ondersteund door het ministerie van E en de AOC Raad.

Programmamanagement:

Hilda Weges en Esther Wouters
Postbus 458 | 6710 BL Ede
T 0318-648900 | F 0318-641184
info@kieskleuringroen.nl
www.kieskleuringroen.nl

Redactie Kies Kleur in Groen Magazine:

Esther Wouters (programmamanagement KKiG)
Wendy de la Rambelje
Gerrit Strijbis (AOC Oost)
Ton van den Born (Silo)
Saskia Licht

Eindredactie Kies Kleur in Groen Magazine:

Mirjam Kuggeleijn (AOC Raad)

Fotografie:

Marion Klerken
Hans Krudde
Wageningen UR

Concept en vormgeving:

YON-Vormgeefwerk

Drukwerk

Torendruk

ISSN nummer: 2211-2251

© 2015 Kies Kleur in Groen Magazine verschijnt twee keer per jaar in een oplage van 4.000 exemplaren. Overname van teksten is toegestaan onder bronvermelding en met toestemming van de redactie.

Het Magazine op Social Media

De losse artikelen uit het magazine kun je via de site van Kies Kleur in Groen downloaden. Gebruik ze gerust om door te mailen, in de klas of op een andere manier (www.kieskleuringroen/actueel).

Via de website, nieuwsbrief en onze sociale-mediakanalen worden de artikelen van het magazine onder de aandacht gebracht en vind je actuele informatie over Kies kleur in Groen.

www.kieskleuringroen.nl (u kunt hier aanmelden voor de nieuwsbrief, u ontvangt dan ook een link naar de online-versie van het magazine)

Volg jij ons al op Twitter, Facebook en Youtube?

Facebook: Kies Kleur in Groen (community)

Twitter: @kkigr

Youtube: kanaal Kies Kleur in Groen

Lid worden van het Kies Kleur in Groen Magazine?

U ontvangt dit magazine nu bij uw Vakblad Groen Onderwijs, via uw onderwijsinstelling of de bedrijfsadviseur. Maar het is ook mogelijk om een abonnement te nemen op het magazine. Bijvoorbeeld omdat u het liever thuis wilt ontvangen. Of omdat u wel betrokken, maar niet rechtstreeks verbonden bent met het groene onderwijs. In dat geval kunt u een abonnement aanvragen bij Marleen Jacobs via marleen.jacobs@aacraad.nl. Er zijn geen kosten aan verbonden.